

Félre a mesével!

(*Gerlóczy Márton: Fikció – A katlan*)

„Egyes szereplők nevét megváltoztattam. Más szereplők nevét nem én változtattam meg” – olvashatjuk Gerlóczy Márton többkötetesre tervezett identitás-thrillere első része, *A katlan* mottójaként.

Ezt a két mondatot azért tartottam fontosnak rögtön az írásom elején idézni, mert véleményem szerint kiváló adalék a szerző bevallottan maga konstruálta műfaja, az identitás-thriller, majd pedig az ennek megfelelően kibontakozó szűzsé értelmezéséhez. Hisz gondoljunk csak bele! Amennyiben egy omnipotens szerző még omnipotensebb elbeszélője írta volna a könyve elé ezt a két sort, akkor az valahogy így hangozna: „A könyvben szereplő személyek a neveikkel együtt a képzelet szüleményei. Amennyiben bármi egyezést tapasztalnak valós személyekkel, az a véletlen műve.”

Azzal viszont, hogy itt az egyértelműen és felvállaltan Gerlóczy Mártonnal azonosítható elbeszélő előre közli, bizonyos személyek nevét nem ő változtatta meg az itt kibontakozó történetben, már jelzi, omnipotens narrátorként semmiképp se számítsunk rá, ezt a szerepet helyette valaki más/mások fogják betölteni. S ezzel azonnal fel is kelti az érdeklődésünket, hogy akkor vajon ki, milyen minőségben, és miről fog nekünk a következő négyszáz oldalban mesélni.

Hogy miről, az első ránézésre egyértelműnek tűnik. A *Mikecs Anna: Altató* című regénye után, amely a családja anyai ági felmenőinek története, Gerlóczy *A katlan* belefog az apai ág feltérképezésébe, csak épp teljesen más alapokról indulva – és a látszólagos egyértelműséget ezzel azonnal felfüggesztve. Mert amíg a *Mikecs Anna: Altató* írásakor konkrét családtörténeti dokumentumok álltak a rendelkezésére, s az identitása anyai ágon megkérdőjelezhetetlen volt, az apai ággal korántsem ez a helyzet. Ez esetben ugyanis elsősorban nem levéltári anyagokra, és nem a felmenőitől fennmaradt levelekre, illetve memoárookra – főleg Jékely Márta és Schéfer Ida emlékirataira – hagyatkozhat, hanem a családi legendáriumra, azaz kellően megkonstruált, a familiában esetlegesen kitörő botrány nélkül elmesélhető sztorikra. Főleg apai nagyanyja, Sári történetére, amely nem sok valóságalappal bír, hiszen egy művészlélek meséje, és ilyenformán meglehetősen bizonytalan képet fest az elbeszélő apai dédapja személyének kilétét illetően. Tudniillik, hogy az elbeszélő dédanyja, a háromgyermekes Nagy Ida, miközben

Kriegler Miksa felesége volt, összeszűrte a levelet a felettük lakó alsóviszokai nemesessel, a jónevű orvos Gerlóczy Zsigmonddal, mégpedig egy különleges találkozásnak köszönhetően, amelyet a bohém nagymama az unokájával folytatott párbeszéde során így tálal:

„Egy házban laktak!»

»Gerlóczy?»

»Hogyne! Fölöttük lakott. Halat ettek, és Krieglernek a torkán akadt egy szálka, és lehívták a doktort, a Gerlóczyt. Két ujjal kiszedte a szálkát, és akkor maradt vacsorára. Meglátta az asszonyt, és halálosan beleszeretett.« (...)

»Tehát akkor az Ida, ott az Apponyi téren, felváltva a Gerlóczyval meg a Krieglerrel?»

»Hát ez a feltételezés.«

»És ő tudta, hogy kitől vannak a gyerekek?»

»Nézd! Ez sose fog kiderülni, mert nem lehet kideríteni« (92–95.).

A továbbiakban éppen ez fogja nagymértékben meghatározni az elbeszélői attitűdöt, hogy a nagymamának van egy ilyen sztorija. Hiszen az elbeszélő, aki azért érkezett a nagyanyjához, hogy megismerje a családja történetét, „ehelyett valami furcsa jósnőnél kötött ki, aki nem az után kutylgat a zavarosban, nem azt piszkálja a kávézacuban, hogy mit hoz a jövő, hanem, hogy mi történt a múltban” (95.). S mivel ez szerinte „sosem fog kiderülni”, kreál belőle egy neki tetsző mesét, azaz fikcionalizál. A családon belül láthatóan jól működő fikció megléte pedig elveszi az elbeszélőtől a lehetőséget – és persze valamennyire a kedvét is – attól, hogy omnipotens narrátorként ő is egy újabb fikciót írjon arról, vajon a Nagy Ida szülte három gyerek, az elbeszélő nagyapja, Ferenc, illetve Pál és Erzsébet most akkor vajon Kriegler-e vagy Gerlóczy, vér szerint Gerlóczy-e, vagy csak azért, mert Kriegler halála után a doktor, amikor feleségül vette Nagy Idát, a nevére íratta a három Kriegler-árvát? Így a fikciógyártásból kitűrt elbeszélőnek egyetlen lehetősége – és egyetlen vágya – marad, hogy a nagyanyja meséje mögött, felett, mellett végre megtudja az igazságot, és egy, a könyve fülszövegében szintén jelzett non-fictiont írjon belőle, azaz a felmenői és a saját hiteles életrajzát konstruálja meg.

A fikcióból kimaradás manővere, azaz a hagyományos elbeszélői szerepből való kilépés pedig azt eredményezi, hogy a non-fiction írása közben az én nyakig belemerül a másik műfaji meghatározásba, az identitás-thrillerbe. Énje megkérdőjelezhetőségének káoszába. Mert mi van akkor, ha a három Gerlóczy-gyereket tényleg csak a nevére vette „az alsóviszokai felső szomszéd” (79.), és ők egytől egyig Krieglerrek?

„– Most akkor Gerlóczy sem vagy?” (115.) – teszi fel ezzel a helyzettel kapcsolatban a kérdést az elbeszélő barátja, Áron, hiszen azzal, hogy nem a „nem”, hanem a „sem” szócskát használja, jelzi, hogy a barátja helyzete bizony fokozódik. Jelzi,

hogyan az elbeszélő nem először keveredik az énjét örvényként felkavaró identitás-thrillerbe. Nem először nem tudja, hogy ki is ő valójában. Egyszer ugyanis már nevet kellett változtatnia, s ennek a név-, és vele a személyiségváltoztatásnak a kálváriája is szerves részét képezi *A katlannak*, mint olyan párhuzam, olyan félelmetes történelmi ismétlődés, amely az apai ágat sújthatja. Az első esetben ugyanis – s azért merem ezt spoilerezni, mert 2018-ban a szerző több interjúban is nyilatkozott róla – szintén egy nő, az anyja „elbeszélése” alapján kezdte az énjé thrillerben érezni magát. 1993-ban történt, hogy az anyja „belenézett a tizenkét éves gyereke szemébe, és közölte vele, az apád, aki téged nagyon szeretett, meg te is nagyon szeretted őt, nem az apád volt, a te apád a Feri. Az ő neve: Gerlóczy” (279.). Ennek tudatában egyszer az énje már „fálnak csapódott és darabokra tört” (uo.), ám mintha ez nem lett volna elég, nem volt elég, hogy Váczipól egy csapásra Gerlóczyvá kellett válnia. Tessék, itt az újabb bizonytalanság a létevel, a Gerlóczy-léttel kapcsolatban is!

Ez a helyzet pedig tovább fokozza a fikcióellenességét. Úgy van vele, hogy ha annak idején az anyja „meséjét” egy az egyben elhitte, s hagyta magát Váczipól Gerlóczyvá válni, még egyszer nem szeretne a családi legendárium csapdájába esni. Nem akarja tovább élni „az alsóviszokai életüket”, csak azért, mert „a nagyanyja úgy akarja” (238.). Ez esetben valóban az igazságot szeretné tudni, kideríteni, ezért egy megkérdőjelezhetetlen non-fiction elemhez nyúl: DNS-tesztet csináltat az apjával, Ferencsel, a nagybátyjával, Gusztival, és ő is „köp egyet” (uo.) a fiolába.

Ami azért is lényeges, mert a regény idejét tulajdonképpen végig az erre a DNS-teszteredményre várakozás határozza meg. Mégpedig visszaszámlálás formájában: „egy hét volt hátra abból az életből” (7.) – olvasható az identitás-thriller első oldalán, amitől kezdve a teszteredményre visszafelé, a fent említett műfajok mellett egy sajátos pikareszk regénybe is bújva vár az elbeszélő. Azért sajátosba, mert a thrillerbe keveredett én a pikareszk regények egyik velejáróját, a személyiségfejlődést se úgy éli meg, mint az az elbeszélő, aki ura a hőse sorsa feletti irányításnak, na meg az ezzel járó névadásnak. A személyiségét ez esetben (és már megint), amíg meg nem érkezik a mindent – a Krieglereiséget vagy Gerlóczyiséget – eldöntő teszteredmény, szintén visszafelé kell értelmeznie, le kell bontania, annak érdekében, hogy énjét az eredmény birtokában majd új alapokra tudja helyezni: „meg kell tudnom, hogy ki voltam, mivé lettem és kit kell megkeresnem, mielőtt azzá a valakivé akarnék válni, mielőtt azzal a valakivel akarnék azonosulni, aki új életet kezd és esetleg bele mer vágni abba, hogy felesége, családja, gyermeke legyen” (36.). Hogy megkérje, meg merje kérni a kedvese, a szintén író Zsófi kezét, aki a történet fontos szereplőjeként végig mellette áll ebben a kálváriában.

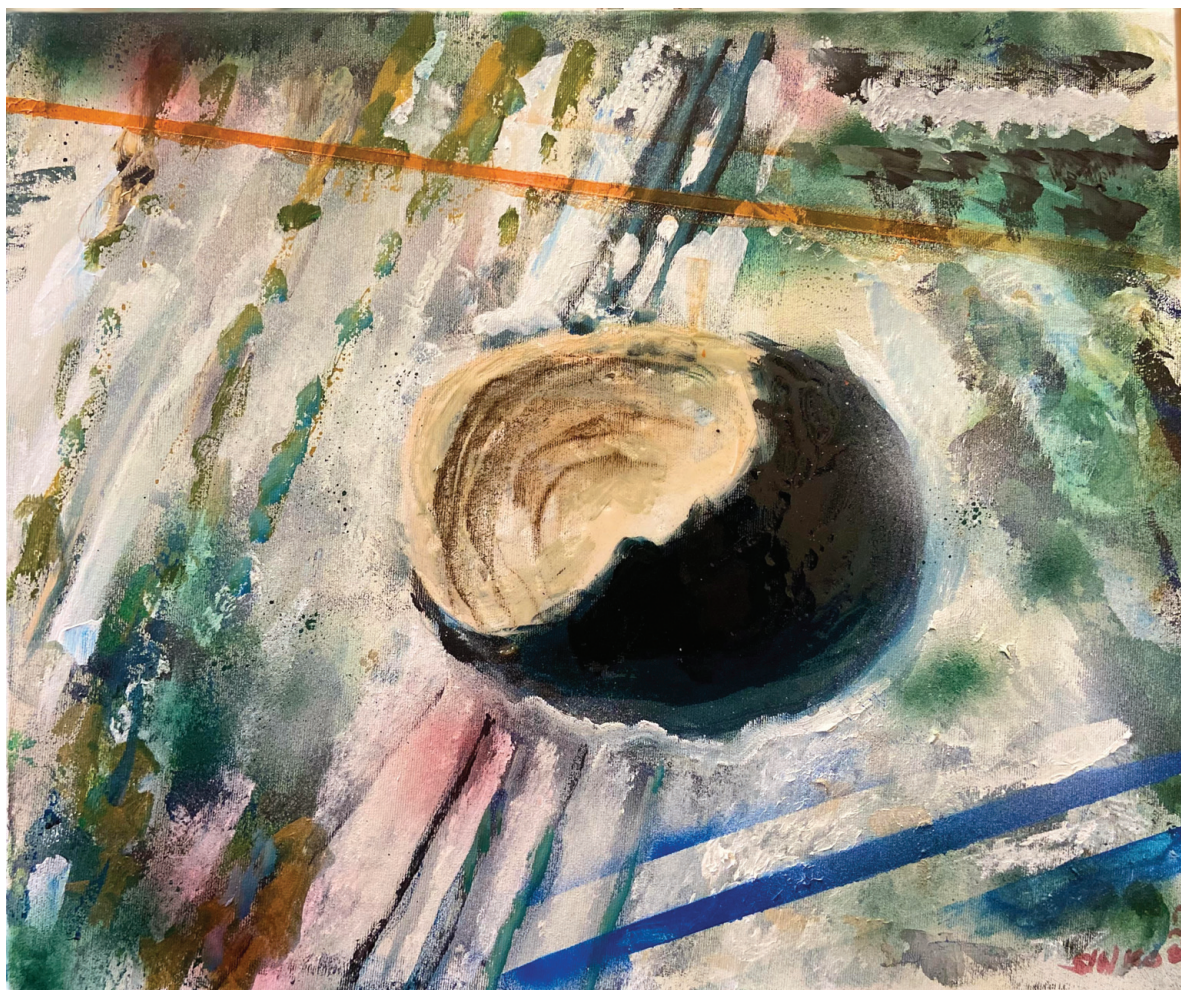
Eddigi énje lebontásához pedig, hogy a teszteredmény után *tabula rasa*ként kezdhesse újra, el kell utaznia, hiszen, ahogy fogalmaz, „otthonról nem látok rá

az otthonom lakóira, ahhoz, hogy lássam őket, nem szabad látnom őket” (uo.). El kell távolodnia nagyanja meséjétől, fikciójától, hogy a non-fictionnal szembe-sűlni tudjon.

Így nem véletlen, hogy az itáliai Scicli „katlanjában” lel átmeneti menedékre, ahol képletesen, térben és időben is utazgatva a családja történetében, a meg-írandó családrege nye munkacímének a *Rombolás* szót adja. Nem az *Építést*, vagy *Építkezést*, mert azt csak az igazság birtokában lehet majd elkezdni.

A katlan ott ér véget, ahol az igazság DNS-teszt formájában megérkezik Sciclibe. Csakhogy ettől az igazságtól sem azt kapja az identitás-thrillerbe keveredett én, amit várt. A teszt okozta váratlan fordulatról, s vele a csalódásról a sorozat máso-dik része, *Az örvény* tájékoztat, amelyben szintén ott szerepel sorvezetőként „A dolgok egyféleképpen történhetnek, tudniillik úgy, ahogyan történtek” mondat, csak épp az eredmény birtokában meglehetősen ironikus fénytörésbe kerülve.

(*Scolar Kiadó, Budapest, 2021. 385 oldal, 4995 Ft*)

Sinkó István: Kis lyuk a tájban (2022)